

Острозький художник Василь Костянтинович Авер'янов

Наше старовинне місто з його багатющою історією завжди приваблювало живописців, надихаючи їх на створення цікавих історичних полотен та чудових пейзажів з архітектурними спорудами, що пам'ятають давно минулі часи князів Острозьких. Серед когорти цих митців художник Василь Костянтинович Авер'янов, який жив і працював в Острозі в останній чверті XIX – на початку XX століття. У лютому цього року виповнюється 90 років з дня його смерті. Онука художника Людмила Миколаївна Авер'янова розповіла чимало цікавих

фактів з біографії свого діда та його родини і люб'язно надала картини, що і стало основою цього нарису. Сподіваємося, що він буде щирим даром світлій пам'яті художника, який присвятив своє життя вихованню молоді і залишив по собі чудові краєвиди нашого міста.

Василь Костянтинович Авер'янов народився в 1867 р. в місті Торжок Тверської губернії в Росії. З дитячих років мав схильність до малювання, тому в 16 років, закінчивши місцеву гімназію, поступив у Московське Строгановське Центральне училище технічного малювання, яке готувало спеціалістів для художньої промисловості.

Після закінчення училища, приблизно в 1888 р., Авер'янов був направлений на роботу в Острог вчителем малювання та чистописання і прожив тут все життя. У той час було прийнято посилати спеціалістів зі столичних навчальних закладів для підтримки високого рівня культури у віддалені провінційні куточки Російської імперії. Але в Острозі рівень культури на той час був досить високим. Один за одним відкривались навчальні заклади, відроджувалися з руїн церкви. У 1865 р. в Острозі було засноване релігійно-освітнє Кирило-Мефодіївське Братство, у 1867 р. розпочало роботу перше на Волині жіноче училище ім. графа Д. М. Блудова, того ж року була освячена Кирило-Мефодіївська церква, в 1874 р. відкрилась шестикласна чоловіча прогімназія, у 1875 р. розпочала

роботу учительська семінарія, у 1891 р. відновив богослужіння після 250-літньої перерви Богоявленський собор. Отже, Василь Костянтинович Авер'янов приїхав зі столиці не в глуху провінцію, а в старовинне культурне місто, що зберігало відблиски минулої слави князів Острозьких. На фотографії тих років він виглядає як типовий інтелігент свого часу – худорлявий, підтягнутий, у парадному мундирі, до якого прикріплені нагороди.

По приїзді до Острога В. К. Авер'янов почав працювати в Острозькій чоловічій гімназії та з 15 листопада 1895 р. у Жіночому училищі імені графа Д. М. Блудова (див.: Быков Н. П. «Пятидесятилетие Острожского св. Кирилло-Мефодиевского братства». Петроград, 1915 г.). Говорили, що він ходив у непогоду в шкіряних калошах, оскільки гумових на той час ще не випускали. Кмітливі вихованки блудівського училища та острозькі гімназисти використовували калоші свого вчителя як поштову скриньку, вкладаючи туди любовні записки, які Василь Костянтинович переносив з училища до гімназії та навпаки. Невдовзі він одружився з Вірою Йосифівною Кулих. Батьки дружини приїхали в Україну з Чехії, орендували землю в с. Гульча, займаючись рільництвом. Мали вісім пар робочих коней і пару виїзних. Коли дочка вийшла заміж за Василя Авер'янова, через деякий час, у 1906 р. батьки купили їй в придане двоповерховий будинок під Замковою горою (нині вулиця Івана Федорова).

Стабільність життя, свій власний будинок, добре оплачувана робота, любляча сім'я – все сприяло тому, що крім уроків малювання і чистописання Василь Костянтинович почав займатись живописом, хоча професійної освіти живописця не мав, а був технічним художником. Але ж старовинне місто з його замком, церквами і баштами настільки полюбилося, що не малювати його він не міг. Насамперед він прагнув створити серію картин з пам'ятками архітектури Острога. На початку 1890-х років з'являються його перші міські пейзажі, які художник часто малює не з натури, а з фотографій відомого острозького фотографа Мартвіха. На них бачимо будівлі колегіуму єзуїтів, костел, Свято-Успенську церкву, яка до пожежі 1896 р. знаходилася на території Пригородку навпроти Миколаївської церкви, триповерхову Острозьку гімназію, ще мало забудовану вулицю Бельмаж, Межиріцький монастир, Замкову гору, під якою знаходилася велика будівля з високим гонтовим дахом (грабарня). Палітра цих картин за виключенням Замкової гори, скупа і майже монохромна, видно, що картини намальовані з фотографій, того що в них немає природного освітлення і багатства природних кольорів, а художник використовує тільки сірі, темно-зелені, коричневі

тони фарб. Ці роботи важливі для нас швидше не як живописні твори, а як документальні джерела, на яких точно відображені пам'ятки історії Острога. Кожну свою роботу художник підписував чітким каліграфічним почерком вчителя чистописання і ставив число, місяць і рік у правому нижньому кутку. Збереглося також кілька пейзажів, намальованих Василем Костянтиновичем наприкінці 1890-х – на початку 1900-х років на природі. За манерою виконання і колористичним рішенням вони настільки відрізняються від попередніх монохромних робіт, що, якби не підпис автора, можна було б подумати, що їх виконав інший живописець. Ці малюнки вражають багатством фарб та витонченістю штриха. На одному з пейзажів бачимо алею дерев, ажурний візерунок гілок, крізь який просвічує голубе небо. Яскраво-жовте листя, намальоване дрібними мазками фарби так легко, що здається ніби воно рухається від подиху вітру і наповнює картину особливим золотавим світлом осені. А дорога, встелена опалим листям, відводить погляд далі, де в просвіті між деревами видно неосяжні простори, що манять, неначе загадка і мрія. На іншому малюнку на першому плані білі берізки, за якими видно річку та далекий краєвид. Художник зумів чудово передати свіжість зеленої трави і прозорість чистого неба, ніжно забарвленого у рожево-перламутрові кольори західного сонця. Ще на одному малюнку витонченими штрихами художник намалював спокійну гладінь ріки, по якій застиг човен з рибалкою. Здається все в цьому пейзажі проникнуте умиротворенням і тишею. Ці кілька пейзажів свідчать, як сильно зросла майстерність художника, який вміло будує композицію, розвиває її в глибину простору, знаходить найтонші відтінки кольорів і чудово співвідносить тони, що посилює їх виразність. Необхідно зауважити, що донині збереглася лише дуже невелика частина творчої спадщини В.К. Авер'янова. Більша кількість робіт дозволила б розкрити інші грані його творчості. Але й ця маленька частка надбання свідчить про його талант і щире любов до старовинного міста, яке стало йому рідним.

У Василя Костянтиновича та Віри Йосифівни було 12 дітей. П'ятеро з них померли ще немовлятами. Сини Олександр (1889 р. н.), Микола (1899 р. н.), Павло, Михайло та Борис вчилися у Київському юнкерському училищі. Буремні події революції та громадянської війни розкидали дітей по світу і переламали їхні долі. Павло загинув в роки громадянської війни, Михайло та Борис, як і тисячі російських емігрантів, виїхали до Франції. Розруха, війна, нестабільність та невлаштованість життя, часті зміни влади в місті, яке кілька раз переходило то до більшовиків, то до Директорії, то до Польщі... у цей суворий час було не до мистецтва. Під загрозою занепаду опинилися добре виховання, освіта, культура, духовні цінності.

Згідно з умовами Ризького мирного договору, підписаного радянською владою і польським урядом 18 березня 1921 р., територія Західної України, а разом з нею і м. Острог, увійшли до складу Польщі. Війна закінчилась, але стабілізації обстановки не настало, адже польська влада закривала російські заклади, засновані ще до революції. Так було закрито жіноче училище ім. Д.М. Блудова, у приміщеннях якого розмістилась педагогічна семінарія. Колишні вчителі залишались без роботи, були позбавлені державних квартир, потерпала від голоду, отримуючи лише благодійну допомогу від місцевих землевласників, (особливо великий внесок у цю благородну справу зробив поміщик з с. Розваж Петро Михайлович Міркович). Згасала діяльність освітнього Кирило-Мефодіївського братства. Постійні турботи, нервові стреси підривали здоров'я Василя Костянтиновича Авер'нова. У лютому 1924 р. він помер, у вересні того ж року померла його дружина Віра Йосифівна Кулих. Після смерті батьків емігрували до Франції Михайло та Борис. Про них відомо дуже небагато, лише те, що Михайло рано помер, залишивши двох дітей, а Борис, одружившись з італійкою, жив до 1977 р. у Каннах і був бездітним. Обидві дочки Василя Костянтиновича стали дружинами російських офіцерів. Ганна померла від отруєння, а Єлизавета була вислана радянською владою в 1939 р. до Казахстану.

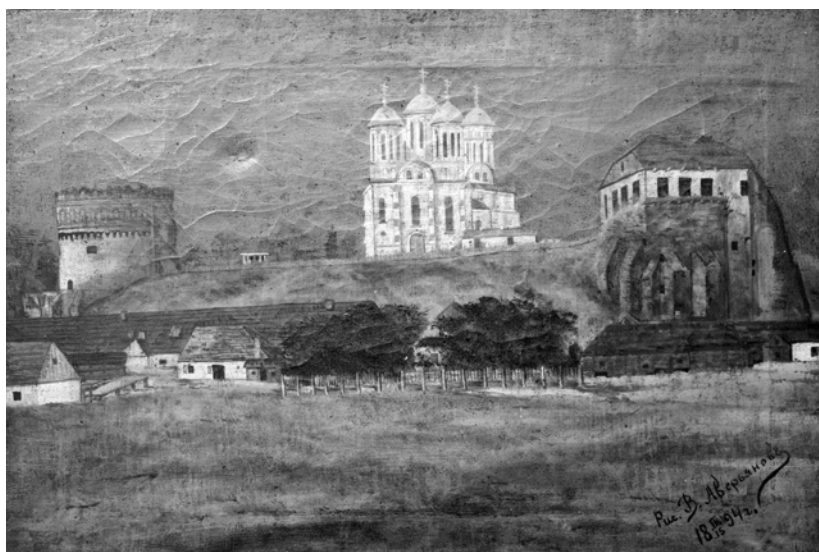
У батьківському будинку залишився жити старший син Олександр, який працював у домоуправлінні. Його молодший брат Микола до революції навчався в юнкерському училищі у Києві. Після революції втік з Києва додому і працював землекопом. Він не міг влаштуватися на кращу роботу, оскільки ще не знав польської мови. Згодом, коли досконало вивчив мову, почав служити у гміні в селі Катеринівка за 12 км від Крем'янця, одружився з акушеркою Валентиною Пилипівною Гришкевич і разом з дружиною проживав у Шумську. У 1937 р. вона померла, не залишивши дітей.

У цей час доля звела Миколу Василювича з Олександром Яківною Кисельською, яка в цей час втратила чоловіка. Родом вона була з Варшави, де закінчила гімназію та педагогічну семінарію, вийшла заміж за службовця Юзефа Ланьцуга і в 1927 р. народила йому сина Щенни-Тадеуша. До революції перший чоловік працював на залізниці Варшава – Москва, проживав у Воронежі, а коли розпочався революційний хаос, викрав тепловоз і, прекрасно знаючи розклади поїздів, сам доїхав на ньому до Варшави. Його маму випустили з Воронежа до Польщі тільки в 1920 р. На початку 1920-х років подружжя отримало ділянку землі в с. Катеринівка під Крем'янцем, збудували дім і оселилися в ньому. Наприкінці 1930-х років Юзеф Ланьцугкий помер. Олександра Яківна,

залишившись вдовою з маленьким сином, вийшла заміж за Миколу Авер'янова. У тяжкі роки війни на допомогу прийшли батьки першої жінки Миколая Васильовича і запросили його з новою дружиною та її сином Щенсним-Тадеушем жити в їхньому домі в Шумську. Невдовзі після цього бандерівці спалили їх будинок у Катеринівці. В 1944 році, коли територія Волині була звільнена від німецьких загарбників, юнак був призваний військоматом у загін яструбків, але прослужив там зовсім недовго. 15 вересня 1944 р. в бою з частинами УПА він загинув, маючи тільки 18 років. Через рік після його загибелі, 28 жовтня 1945 р., у Миколи Васильовича та Олександри Яківни Авер'янових, які вже не сподівались мати дітей, народилась дочка Людмила. Старший брат Миколи Васильовича Олександр запросив переїхати їх до Острога у батьківський будинок. Але зробити це було не так-то просто, адже не було транспорту, і дорога була небезпечною. Отже тільки у квітні 1949 р. сім'я переїхала у батьківський дім, але будинок цей був у катастрофічному стані: під час війни в нього влучило 18 снарядів, стіни були тріснуті, у вікнах не було жодного скла. Оскільки реставрувати такий будинок самотужки Микола Васильович не міг, він уклав угоду з острозьким педучилищем, в якому почав працювати бухгалтером, про те, що училище допоможе йому відремонтувати будинок, а за це він здасть другий поверх своєї оселі під гуртожиток для студентів. Таким чином будинок був врятований, а на другому поверсі на кілька років поселилось 65 хлопців з ближніх і дальніх сіл. 5 серпня 1962 р. Микола Васильович Авер'янов помер, його дружина Олександра Яківна покинула цей світ 7 листопада 1987 р. Нині у старовинному будинку, стіни якого пам'ятають художника Василя Костянтиновича Авер'янова, проживає його онука Людмила Миколаївна. Вона старанно зберігає сімейні документи, фотографії, малюнки та картини свого діда, на яких постає Острог кінця XIX – початку XX століття. У них відчувається особлива аура Острога того часу, дух високої культури і духовності, який не був безслідно втрачений у подальші часи, а залишився в Острозі назавжди.

Острог зі сторони вулиці Бельмаж

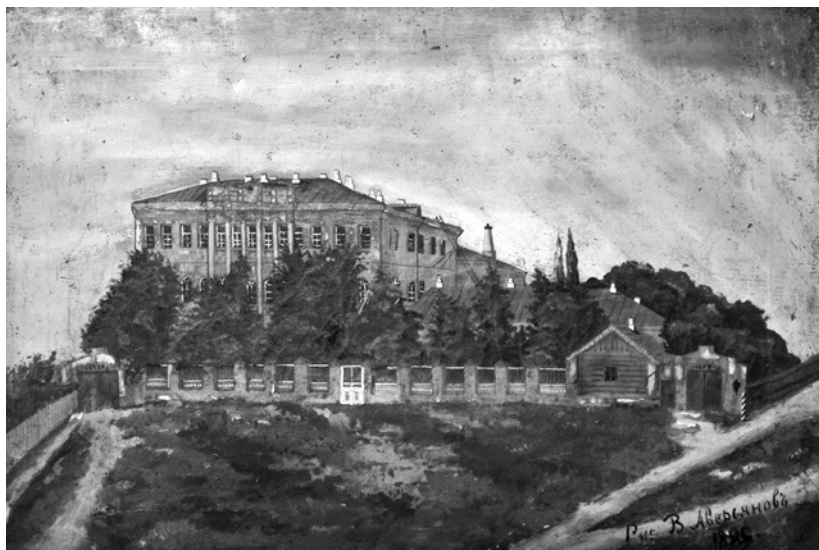
Замкова гора в Острозі

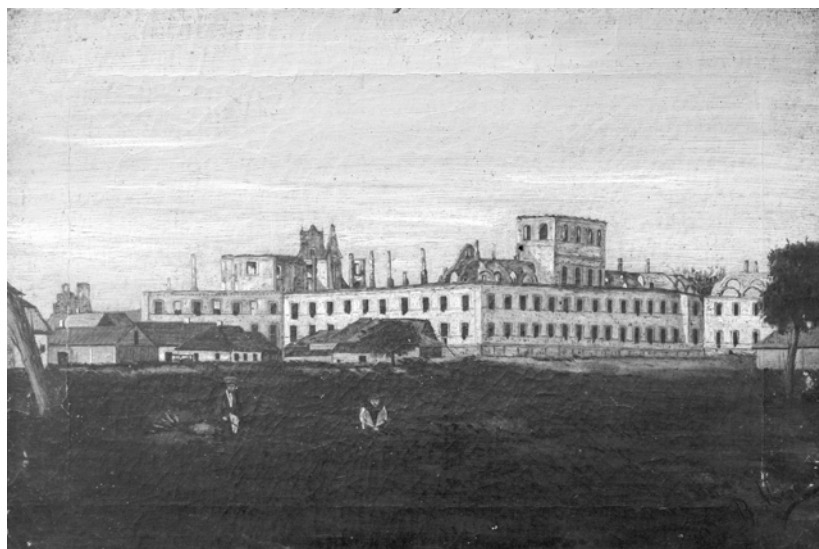
Межиріцький монастир

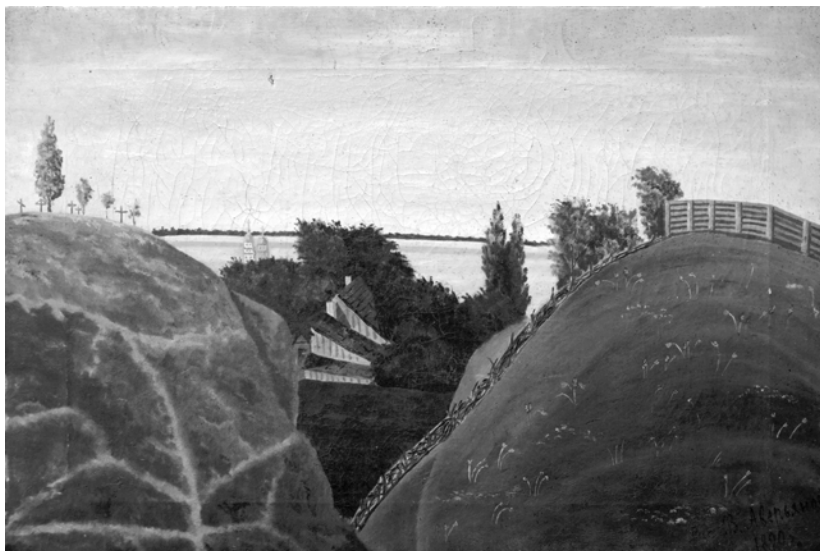
Костел Успіння Пресвятої Діви Марії в Острозі

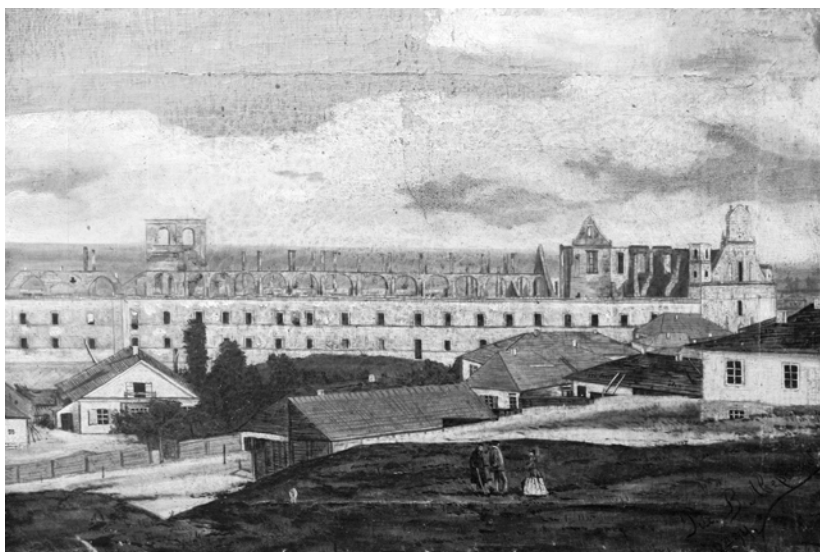
Острозька чоловіча гімназія

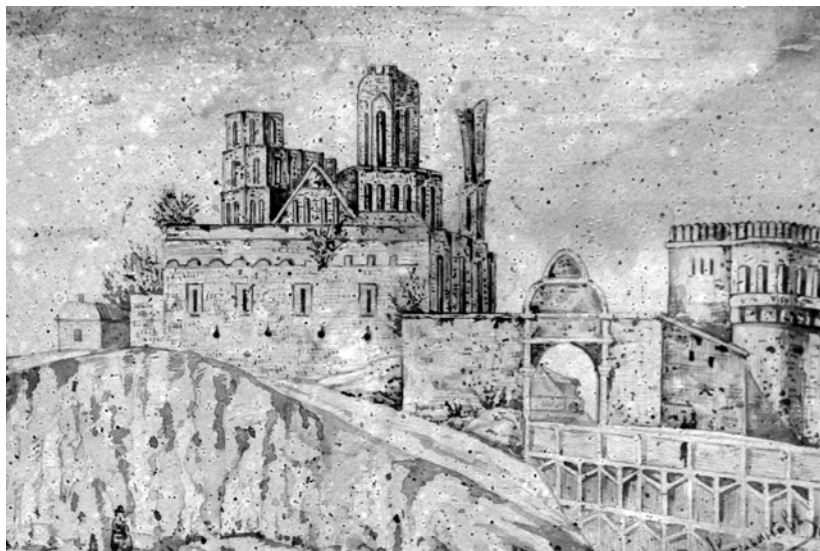
Колегіум єзуїтів в Острозі

Кладовище на вулиці Татарській в Острозі

Колегіум єзуїтів в Острозі

Замкова гора в Острозі (з давньої гравюри)

Кругла башта в Острозі

Лісова дорога

На рибалці

Березовий гай